

**Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei**

# **A KREATIVITÁS IDŐBELI ASPEKTUSAI**

Mező Katalin

Témavezető: Dr. Habil. Tóth László



**DEBRECENI EGYETEM**

**Humán Tudományok Doktori Iskola**

Debrecen, 2017.

### **Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása**

Napjainkban a kreativitás iránt fokozott érdeklődés észlelhető a hazai kutatók részéről (lásd például Tóth és Király, 2006; Dávid, 2009; Gyarmathy, 2011; Zétényi, 2010; Pléh, 2010; Tóth, 2011; Barkóczi, 2012; Münnich, 2011; Mező F., 2014; Péter-Szarka, Tímár és Balázs, 2015 kutatásaiban). E fellendülés több okkal is magyarázható. Egyrészt a kreativitás vizsgálatával foglalkozó alkalmazott kutatások időszerűsége olyan praktikus igényekből adódik, melyek a Nemzeti Köznevelési (lásd: 2011. évi CXC) törvény hatálya alá tartozó köznevelési intézmények, a Nemzeti Tehetség Program (lásd: 126/2008 Országgyűlési határozat), a non-profit szervezetek (például a Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége több mint 1000 szervezetet magába foglaló Tehetségpont hálózata) és a profitorientált cégek emberi erőforrás menedzsment szolgáltatásai felől fogalmazódnak meg implicit vagy explicit módon. Másrészt a kreativitás szerepének társadalmi szintű felértékelődése is termékenyítőleg hat a kreativitáskutatásokra: gondoljunk azokra az intézkedésekre és dokumentumokra, melyekben a kreativitás és a versenyképesség (például az egész életen át tartó tanulás programjában) illetve a tudásba és a kreativitásba történő befektetés (például az Európai Unió 2020 programban) prioritásként jelennek meg. A felsorolt szervezetek és dokumentumok mindegyike érdekelt valamilyen módon a kreatív személyek vizsgálatában és/vagy kiválasztásában és/vagy a kreativitás fejlesztésében. Ezen érdekeltségek és igények kielégítésében jelentős szerepe van a kutatásokon alapuló gyakorlatias megoldásoknak, s e kutatások bázisát (a téma multidiszciplinaritása ellenére) az empirikus pszichológiai, illetve pedagógiai vizsgálatok szolgáltatják.

A kreativitás kutatásának irányait többféleképpen próbálták már rendszerbe foglalni. Bármelyik kutatási irányt, megközelítést vesszük azonban alapul, mindegyikben megjelenik nyílt vagy látens tényezőként az idő - bár az idő szerepének direkt vizsgálatára ritkábban kerül sor a kreativitás kutatások terén (Mainemelis, 2002). Runco (1999) felhívta arra a figyelmet, hogy noha az alkotások létrejötte tekintetében kevés fontosabb faktor van, mint maga az idő, mégsem léteznek olyan áttekintések vagy metaanalízisek, amelyek középpontjában az idő kreativitásban játszott szerepe állna. Jelen disszertáció ennek a kutatási résznek a betöltését célozza meg.

A disszertáció két főbb részből áll. Az első, elméleti részben a kreativitás időbeliségét különböző időtávlatok és diszciplínák nézőpontjából elemeztük:

- A legtágabb időtávlatot a filogenetikai alapú kutatások jelentik, melyekben az emberré válástól napjainkig terjedő időt tanulmányozzák. Ezen belül az evolúciós pszichológia, a humán neurobiológia és az antropológia eredményeit felhasználó azon kutatások kerültek bemutatásra, melyek a kreativitás, mint humán specifikum kérdése köré csoportosulnak.
- A kreativitás egy szűkebb időintervallumra koncentrálnó szegmensét jelentik az ontogenetikai orientációjú kutatások, melyek egy emberélet (vagy annak egy szakasza) távlatában vizsgálják a kreativitás alakulását. A folyamatszemplétű megközelítésben a kreativitáskészlet forrása, valamint a kreativitásfejlődés és a kiteljesedés szakaszaira vonatkozó tudományos megközelítések segítségével mutatjuk be az ontogenetikai változások leglényegesebb elemeit. Ennek keretében bemutatásra kerültek a kreativitás kialakulását előidéző „drive-redukciós”, „ingerkereső” és „önmegvalósítási” készletre irányuló kutatások, illetve a kreativitás fejlődését és kiteljesedését bemutató teóriák.
- Ezt követően megközelítésünket a procedurális aspektusok bemutatására szűkítettük, s azon kutatásokat jelenítettük meg, melyekben egy probléma észlelésétől a megoldásig (vagy akár széleskörű terjesztésig) terjedő időtávlatban gondolkodnak.
- Végül a kreativitás pszichometriai aspektusainak bemutatása során az egy vagy több tesztfelvétel időtartamát, illetve a köztük eltelt időtartamot figyelembe vevő kutatások jelentek meg. Ennek keretében áttekintettük a kreativitás és az idő pszichometriai kapcsolatát megjelenítő kutatásokat, valamint a kreativitás tesztek pszichometriai jellemzőinek időbeli változásait értelmező vizsgálatokat. A kreativitástesztek pszichometria jellemzőit és temporális vonatkozásait a tartalmi validitás, a konstrukciós validitás, a prediktív validitás, a teszt-reteszt megbízhatóság és a diszkriminációs érvényesség szempontjából mutattuk be.

A disszertáció második részében a kreativitás időbeli aspektusaira vonatkozó saját kutatási tapasztalataink és eredményeink közlésére került sor.

### **Az alkalmazott módszerek vázolója**

Kutatásunk három, önállóan is értelmezhető, de egymással szoros összefüggésben álló, egymásra épülő vizsgálatból állt:

- Első vizsgálat: A kutatás célja bemutatni a *tesztfelvétel időtartamának hatását a kreativitástesztek eredményeire* vonatkozóan.
- Második vizsgálat: a *kreativitás alakulása gimnazisták körében végzett négy év időtartamú longitudinális vizsgálatban*.
- Harmadik vizsgálat: a vizsgálat célja *a verbális Szokatlan használat teszt és a figurális Körök teszt revideálása*. A vizsgálat két alvizsgálatot foglal magába:
  - *Szokatlan használat teszt és a Körök teszt revideálása a válaszok tekintetében, korcsoportokon belüli és korcsoportok közötti viszonylatban*
  - *A Szokatlan használat teszt és a Körök teszt revideálása a személyek tekintetében, korcsoportokon belüli és korcsoportok közötti viszonylatban*

### **Alkalmazott eljárások**

Mindhárom vizsgálatban a verbális tesztek közül a Szokatlan használat Tesztet (Barkóczi és Klein, 1968), a figurális tesztek közül a Körök Tesztet (Torrance, 1974) alkalmaztuk (sztenderdizált értékelési metódusa megjelent: Zétényi, 1989). A Szokatlan használat teszt három hívóingerre (ezek: téglá, kulcs, ceruza) támaszkodó, csoportosan felvehető papír-ceruza teszt. A Körök Teszt csoportosan felvehető papír-ceruza jellegű kreativitásteszt, melyben 35 inger (kör) található. A tesztek kiválasztásánál törekedtünk arra, hogy mind a verbális, mind a figurális kreativitásra vonatkoztathatóak legyenek, valamint azokat a tesztekét választottuk ki, amelyeket napjainkban általánosan alkalmaznak a tehetségvizsgálatok során. A tesztfelvételi idő: 10 perc/teszt, melyen belül a 0-5. perc (1. félidő), az 5-10. perc (2. félidő) és a 0-10. perc (teljes tesztfelvételi idő) eredményeit külön-külön is módunkban állt értékelni. E tesztek által vizsgálat kreativitásmutatók:

- *Fluencia (F)*: ötletgazdagság, kifejezésbeli könnyedség mérése. Az értékelhető válaszok számával mérhető.
- *Originalitás (O)*: a válaszok szokatlanságát, eredetiségét, újszerűségét, ritkaságát méri. A válaszok előfordulási gyakoriságának a mértéke.
- *Flexibilitás (X)*: azt mutatja, hogy hány különböző kategóriába tartozó választ adott a vizsgálati személy.
- *Átlagos originalitás (ÁO=O/F)*: a mutató arra vonatkozóan ad támpontot, hogy az egyes válaszok originalitás értékei mekkorák a válaszok számától függetlenül.

- *Relatív flexibilitás* ( $RX=X/F$ ): a flexibilitás és a fluencia mutató hányadosa tételenként, vagy tesztenként.

Kiegészítő vizsgálati eljárás: Raven nonverbális intelligencia teszt. Az eszköz tágabb értelemben az általános intelligencia, szűkebb értelemben a gondolkodási képesség vizsgálatára használható, csoportosan is felvehető nonverbális papír-ceruza teszt (Mező és Kurucz, 2014).

### **1. vizsgálat: A tesztfelvétel időtartamának hatása a kreativitástesztek eredményeire**

*A vizsgálat célja:* megismerni a teszthelyzetbeli ötletgenerálás időbeli jellemzőit.

*Minta:* Az első vizsgálatban 207 középiskolás (15-19 éves) korú tanuló vett részt, 46,38% (n=96) fiú, 53,62% (n=111) lány.

*Módszer:* Körök teszt, Szokatlan használat teszt, Raven Progresszív mátrixok felvétele és a 0-5., 5-10 és 0-10 perc tesztfelvételi időtartamok (rész)eredményeinek összehasonlítása. Adatértékelés: Kolmogorov-Smirnov próba, Wilcoxon-féle előjeles rangpróba, Kendall-féle tau-b ( $\tau_b$ ) monotonitási együttható számítása.

*Hipotézisek és eredmények:*

*H1.* A kreativitástesztekben lényeges különbséget találunk a tesztfelvétel két félideje között egy-egy teszt kreativitás pontszámai tekintetében. *Eredmények:* A hipotézis megerősítést nyert. A kreativitásmutatók különböznek egy 10 perc időtartamú tesztfelvétel első és második öt perce között: az ötletgenerálás nem egyenletesen oszlik el a tesztfelvétel két félideje között. E különbség jellege azonban tesztspecifikus. A Szokatlan használat teszt felvételének első öt percében nemcsak szignifikánsan ( $p < 0,05$ ) több, de eredetibb és flexibilisebb ötletek születtek, mint a második öt percben. A Körök teszt esetében: noha a fluencia az első öt percben volt magasabb pontszámmal jellemezhető, viszont az átlagos originalitás és a relatív flexibilitás a második öt percben lett szignifikánsan ( $p < 0,05$ ) magasabb.

*H2.* A kreativitástesztekben erős szignifikáns korreláció tapasztalható az első öt perc teszteredményei és a második öt perc teszteredményei között. *Eredmények:* A hipotézis nem nyert alátámasztást. Eredményeink szerint legfeljebb mérsékelt szintű ( $\tau_b = 0,3$  körüli) kapcsolat tapasztalható a 10 perces tesztfelvételi intervallum két félideje között. A tesztfelvétel első öt percében nyújtott teljesítmény alapján nem jósolható be biztonsággal a második öt percbeli tesztfelvétel eredménye.

*H3.* Mérsékelt korreláció lesz az intelligencia és a kreativitás között a tesztfelvétel mindkét félidejében. *Eredmények:* A hipotézis nem nyert megerősítést. A verbális kreativitás teszt esetében több gyenge ( $\tau_b = 0,11-0,23$  körüli,  $p < 0,05$ ) kapcsolatot tapasztaltunk, amiből úgy tűnik, hogy a kreativitás verbális tesztjében némi előnyt jelent az intelligencia magasabb foka – ez azonban kevésbé volt jellemző a figurális teszt esetében.

## **2. vizsgálat: A kreativitás alakulása gimnazisták körében végzett négy év időtartamú longitudinális vizsgálatban**

*A vizsgálat célja:* a longitudinális kutatás segítségével információk szerzése a tesztek teszt-reteszt megbízhatóságára, a konstruktív validitás időbeli aspektusaira, valamint a nemek hatására vonatkozóan.

*Minta:* A második vizsgálatban a középiskolai tanulmányaikat 2011-ben 9. évfolyamon megkezdő és 2014-ben 12. évfolyamon befejező tanulók alkották ( $n=107$ ; 66 férfi, 41 nő). Átlagos életkoruk a 2011-es elővizsgálat idején 14,68 év ( $SD=0,49$  év), a legfiatalabb vizsgálati személy 14, a legidősebb 16 éves volt.

*Módszer:* Körök teszt, Szokatlan használat teszt, Raven Progresszív mátrixok felvétele 2011-ben (bemenő vizsgálat) 9. évfolyamosokkal és 2014-ben (kimenő vizsgálatként) 12. évfolyamosokkal. Adatértékelés: Kolmogorov-Smirnov próba, Wilcoxon-féle előjeles rangpróba, Pearson-féle korreláció és Spearman-féle rangkorreláció.

### *Hipotézisek és eredmények:*

*H1.* A bemeneti vizsgálatban nyújtott kreatív teljesítmények mérsékeltén korrelálnak a kimeneti vizsgálatban nyújtott eredményekkel. *Eredmények:* A hipotézis igazolódott. Vizsgálatunkban a Körök teszt teszt-reteszt megbízhatósága némileg jobbnak bizonyult a Szokatlan használat tesztnél (de még így is csak mérsékelt  $r = 0,3 - 0,5$  között,  $p \leq 0,01$  korrelációk vannak).

*H2.* Az eleve kreatívabb személyek nagyobb kreativitás pontszámokban megmutatkozó fejlődést mutatnak a vizsgálat 4 éve alatt, mint társaik, s ez megmutatkozik az elővizsgálat és a négy év alatt tapasztalt pontszámváltozás értékének legalább mérsékelt korrelációjában. *Eredmények:* A hipotézis a verbális teszt esetében igazolást nyert: úgy tűnik, hogy többnyire azok a tanulók értek el nagyobb mértékű kreativitásteresztbeli pontszámkülönbséget (fejlődést), akik eleve magasabb pontszámokat szereztek az első vizsgálat alkalmával ( $r=0,51-0,57$ ). A figurális tesztben  $r=0,28-0,50$ . Az eredményekben megjelenő mérsékelt korrelációk a jelentős (például a gyermek egy-egy teszt alapján történő tehetségazonosítása típusú) döntések meghozatalában nem elégségesek.

*H3.* Az intelligenciatesztben jobb eredményt elérők kreativitása jobban fejlődik a négy év időtartam alatt. *Eredmények:* A hipotézis alátámasztást nyert, azonban a gyenge és mérsékelt ( $r_s = 0,25$  és  $0,39$ ;  $p \leq 0,05$ ) együttjárások alapján úgy tűnik, hogy az intelligencia alapján a kreativitásmutatókban történő fejlődés bejósolása igen esetleges.

Viszont azt is érdemes kiemelni, hogy az intelligenciatesztben elért pontszámok is szignifikáns ( $r = 0,53$ ;  $p \leq 0,01$ ) növekedést mutattak a longitudinális vizsgálat időtartama alatt, ami szintén az időbeli változékonyságra hívja fel a figyelmet.

*H4.* különbséget fogunk tapasztalni a lányok és a fiúk kreativitás tesztekben nyújtott teljesítménye terén, feltételezhetően a verbális kreativitás feladatokban a lányok lesznek eredményesebbek, a figurális feladatokban pedig a fiúk, és ez a különbség megmarad az életkor előrehaladásával. *Eredmények:* A hipotézis nem nyert igazolást. A verbális kreativitásvizsgálat eredményei szerint nincs szignifikáns különbség a nemek között. Csak a figurális teszt kimeneti vizsgálatában tapasztaltunk különbséget, s a várakozásunkkal ellentétben a lányok voltak itt eredményesebbek. Mindezek nem támasztják alá azt a nemi sztereotípiát, mely szerint a lányok verbalitása jobb a fiúkénál.

### **3. vizsgálat: A Szokatlan használat teszt és a Körök teszt revidálása**

*A kutatás célja:* a Szokatlan használat teszt és a Körök teszt felülvizsgálata a válaszok és a személyek tekintetében, korcsoportokon belüli és korcsoportok közötti viszonylatban

*Minta:* A harmadik vizsgálatot 1363 vizsgálati személlyel végeztük el, akiknek 35331 választ rögzítettünk.

*Módszer:* Körök teszt, Szokatlan használat teszt felvétele 10 perc tesztfelvételi idővel, s értékeléskor a válaszok korábbi és revidált kreativitásmutatók értékeinek kiszámításával történt egyrészt a válaszok, másrészt a személyek szerinti adatelemzés. Adatértékelés: Kolmogorov-Smirnov próba, Kruskal-Wallis próba, Mann-Whitney-féle U próba, Wilcoxon-féle előjeles rangpróba, és Spearman-féle rangkorreláció.

#### **3.1. Szokatlan használat teszt és a Körök teszt revidálása a válaszok tekintetében, korcsoportokon belüli és korcsoportok közötti viszonylatban**

*Hipotézisek és eredmények:*

*H1.* A fluencia tekintetében feltételeztük, hogy fejlődés (válaszszámbeli növekedés) lesz tapasztalható az életkor előrehaladásával, mindkét teszt esetében. *Eredmények:* A hipotézis csak részben nyert alátámasztást, mivel szignifikáns ( $p < 0,05$ ) válaszszámbeli növekedés

csak az alsós és felsős korcsoport között jelent meg, a középiskolás korban egyfajta fejlődésbeli megtorpanás tapasztalható.

*H2.* Az originalitás tekintetében feltételeztük, hogy különbséget fogunk tapasztalni a válaszok originalitás és revidált originalitás értékei között. *Eredmények:* A hipotézis alátámasztást nyert. Mindhárom korcsoport válaszainak körében azt tapasztaltuk, hogy a verbális ingerekre érkezett válaszok revidált originalitás értékei szignifikánsan alacsonyabbak, mint e válaszok korábbi originalitás értékei. Ennek magyarázata az lehet, hogy a verbális ingerekre adott és korábban ritkának tekinthető (tehát magas originalitás pontszámot képviselő) válaszok napjainkban már veszítettek egyediségükből. Ezzel ellentétesen, a figurális ingerre érkező válaszok revidált originalitási értékei magasabbak a korábbi originalitás értékeknél. Összességében e különbségek a kreativitástesztetek temporális értelemben vett kultúrafüggőségére mutatnak rá.

*H3.* A flexibilitás tekintetében feltételeztük, hogy a válaszok nem egyenletesen fognak eloszlni a fogalmi kategóriák között. *Eredmények:* A hipotézis igazolódott, a válaszok nem egyenletesen oszlanak el a fogalmi kategóriák között. Minden inger esetében vannak korcsoporttól függetlenül magas válaszsámot tartalmazó kategóriák, s kevesebb választ vonzó.

### ***3.2. A Szokatlan használat teszt és a Körök teszt revidálása a személyek tekintetében, korcsoportokon belüli és korcsoportok közötti viszonylatban***

*Hipotézisek és eredmények:*

*H4.* Szignifikáns korrelációkat találunk a korábbi és a revidált kreativitásmutatók között minden korcsoportban. *Eredmények:* A hipotézis igazolódott. Szignifikáns pozitív irányú erős korrelációkat találtunk a korábbi fluencia, originalitás és flexibilitás mutatók között ( $r_s = 0,85$  és  $0,98$  közötti,  $p < 0,05$ ) mindkét teszt esetében, minden korcsoportban. Azonban a fluencia torzító, originalitást növelő hatásának kiküszöbölése érdekében megalkotott más mutatók (az átlagos originalitás, a relatív flexibilitás és a revidált átlagos originalitás) esetében a korreláció jelentős mértékben mérséklődik. Mindezek megkérdőjelezhetővé teszik az egyetlen kreativitásmutató alkalmazásának létjogosultságát.

*H5.* Szignifikáns különbség van a korcsoportok (alsós, felsős, középiskolás) kreativitástesztbeli teszteredményei között a korábbi és a revidált értékelő táblázat alapján is. *Eredmények:* A hipotézis alátámasztást nyert, a kreativitás mutatókban jelentkező korcsoportok közötti különbséget Kruskal-Wallis próbával teszteltük, s eredményeink szerint

minden mutató esetében szignifikáns ( $p \leq 0,05$ ) különbség tapasztalható az alsósok, felsősök és középiskolások pontszámai között.

## **Az eredmények tézisszerű felsorolása**

### **1. vizsgálat.**

- A kreativitástesztokban lényeges különbséget találtunk a tesztfelvétel két félideje között egy-egy teszt kreativitás pontszámai tekintetében. Az ötletgenerálás nem egyenletesen oszlik el a tesztfelvétel két félideje között.
- A kreativitás tesztek első öt percében nyújtott teljesítmények alapján nem jósolható be biztonsággal egy hosszabb időtartamú tesztfelvétel eredménye.
- Az intelligencia némi hatással van a verbális kreativitásra, azonban a gyenge korrelációk alapján arra következtethetünk, hogy a közöttük lévő kapcsolat igen esetleges.

### **2. vizsgálat.**

- A kreativitásmutatók időben csak mérsékelten statikusak.
- A kreativitás fejlődésére vonatkozóan megállapítható, hogy többnyire azok a tanulók érnek el nagyobb mértékű kreativitástesztbeli pontszámkülönbséget (fejlődést), akik eleve magasabb pontszámokról indulnak.
- Eredményeink szerint, az intelligencia alapján a kreativitásmutatókban történő fejlődés bejósolása igen esetleges.
- Tapasztalataink szerint nincs jelentős mértékű szignifikáns különbség a nemek között (bár a figurális teszt kimeneti vizsgálatában a lányok némileg eredményesebbek voltak).

### **3. vizsgálat.**

#### **3.1. alvizsgálat.**

- Eredményeink szerint a fluencia tekintetében várható fejlődés (válaszszámbeli növekedés) az életkor előrehaladásával nem egyenletes, középiskolás korban egyfajta fejlődésbeli megtorpanás tapasztalható.
- A korábbi és a revidált originalitás értékek különböznek. E különbségek a kreativitástesztok temporális értelemben vett kultúrafüggőségére mutatnak rá.

- A válaszok nem egyenletesen oszlanak el a kreativitás tesztek fogalmi kategóriái között.

### **3.2. alvizsgálat.**

- Annak ellenére, hogy szignifikáns pozitív irányú erős korrelációkat találtunk a korábbi fluencia, originalitás és flexibilitás mutatók között ( $r_s = 0,85$  és  $0,98$  közötti,  $p < 0,05$ ) mindkét teszt esetében, minden korcsoportban; szükséges a fluencia torzító, originalitást növelő hatásának kiküszöbölését szolgáló más mutatók (az átlagos originalitás, a relatív flexibilitás és a revideált átlagos originalitás) használata.
- A kreativitás tesztek egységesített (főként felnőttek válaszai alapján összeállított) pontozási rendszere nem feltétlenül alkalmas a fiatalabb korú tanulók kreativitásának értékelésére, ezért szükség van a legalább korcsoportok szintjére lebontott értékelő táblák alkalmazására.

### **Összefoglalás**

Az értekezés teoretikus jelentősége: a kreativitás időbeli aspektusaira vonatkozóan széleskörű áttekintést nyújt a hazai és a nemzetközi kutatások tekintetében, s ezzel átfogó képet ad egy, a hazai viszonylatokban ritkán felszínre kerülő kutatási témában. Emellett gyakorlati jelentőséggel is bír: 1) korszerű, hazai adatokat szolgáltat a kreativitás temporális jellemzőire vonatkozóan; 2) a kutatási tapasztalatok összegzéseként létrejöttek a Szokatlan Használat teszt és Körök teszt revideált originalitás értékekkel rendelkező, korcsoportokra (alsós, felsős, középiskolás) lebontott értékelő táblázatai is.

### **Irodalomjegyzék**

- 126/2008. OGY határozat a Nemzeti Tehetség Programról
- 2011. évi CXC törvény a Nemzeti Köznevelésről
- BARKÓCZI, I. (2012). *Alkotó gondolkodás, alkotó ember*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- BARKÓCZI, I., KLEIN, S. (1968). Gondolatok az alkotóképességről és vizsgálatának problémáiról. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 25. 508–515.

- DÁVID, I. (2006). A kreativitás. In Páskuné Kiss, J. (szerk.) *Varázsszem: 21 játékcsoport önismereti foglalkozásokhoz*. Miskolc: Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete. 96–112.
- GYARMATHY, É. (2011). Kreativitás és beilleszkedési zavarok. Münnich Ákos (szerk.). *A kreativitás többszemponú vizsgálata*. Debreceni Egyetem, Didakt Kiadó, Debrecen. 13–45.
- MAINEMELIS, C. (2002). Time and Timelessness: Creativity in (and out of) the Temporal Dimension. *Creativity Research Journal* 14 (2.), 227–238.
- MEZŐ, F. (2014). *Kreatív kapcsolatalakítási stratégiák*. Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen.
- MEZŐ, F., KURUCZ, GY. (2014). Az APM-Intelligencia teszttel kapcsolatos vizsgálati tapasztalatok a Debreceni Egyetem tehetséggondozó programjában 2002-2008 között. *Génius-Műhely 4.*, Budapest.
- MÜNNICH, Á. (Szerk.) (2011). *A kreativitás többszemponú vizsgálata*. Didakt Kiadó, Debrecen.
- PÉTER-SZARKA, SZ., TÍMÁR, T., BALÁZS, K. (2015). Iskolai Kreatív Klíma Kérdőív. *Alkalmazott Pszichológia*, 15 (2). 107–132.
- PLÉH, CS. (2010). Kreativitás, tehetség és gyakorlás: hangsúlyváltások a kutatásban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65/2., 199–220.
- RAVEN, J. C. (1936). *Mental Tests Used in Genetic Studies: The Performances of Related Individuals in Tests Mainly Educative and Mainly Reproductive*. M.Sc. Thesis, University of London.
- RUNCO, M. A. (1999). Time. In Runco, M. A., Pritzker, S. (eds.). *Encyclopedia of creativity*. CA: Academic, San Diego. 659–663.
- TORRANCE, E. P. (1974). *The Torrance Tests of Creative Thinking-Norms-Technical Manual Research Edition-Verbal Tests, Forms A and B- Figural Tests, Forms A and B*. Personnel Press, Princeton.
- TÓTH, L. (2011): A Kreatív Problémamegoldás programja. *Tehetség*, 19 (3). 3–4.
- TÓTH, L., KIRÁLY, Z. (2006). Új módszer a kreativitás megállapítására: A Tóth-féle Kreativitás Becslő Skála (TKBS). *Magyar Pedagógia*, 106.(4). 287–311.
- ZÉTÉNYI, T. (1989). *A kreativitás-tesztek tesztkönyve I-II*. Munkalélektani Koordináló Tanács, Budapest.

- ZÉTÉNYI, T. (2010). A kreativitás pszichometriája és a gondolkodás. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65 (2.), 233–242.

iDEa igazolás a szerzőnek az értekezés tárgyában megjelent vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációról a lapszámok feltüntetésével;

iDEa igazolás a szerző további, megjelent vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációi, a lapszámok feltüntetésével.



Nyilvántartási szám: DEENK/196/2017.PL  
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Mező Katalin  
Neptun kód: ZV NKJF  
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola  
MTMT azonosító: 10046555

### A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

#### Magyar nyelvű könyvek (2)

1. **Mező, K.:** Kreativitás és élménypedagógia. Kocka Kör, Debrecen, 160 p., 2015. ISBN: 9786155267079
2. Mező, F., **Mező, K.:** Kreatív és iskolába jár! K+F Stúdió Kft., Debrecen, 151 p., 2011. (Tehetségvadász könyvek) ISBN: 9789630824354

#### Magyar nyelvű könyvrészesetek (8)

3. **Mező, K.:** A kreativitás vizsgálatára szolgáló szokatlan használat teszt és a körök teszt revideálása a válaszok tekintetében, korcsoportokon belüli viszonylatban.  
In: Kora gyermekkori nevelés szakmai megújításának újtjai, lehetőségei. Szerk.: Pálfi Sándor, Vargáné Nagy Anikó, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 152-164, 2017. ISBN: 9789633186008
4. **Mező, K.:** A mese szerepe a kreativitás fejlődésében.  
In: "A gyermeknek mese kell" : a mese szerepe az óvodai és iskolai nevelésben. Szerk.: Bujdosóné Papp Andrea, Hagyományok Háza, Budapest, 23-42, 2017. ISBN: 9789637363924
5. **Mező, K.:** A játék és a kreativitás szimbiózisa.  
In: Játékkal a világ körül. Szerk.: Vargáné Nagy Anikó, Pálfi Sándor, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 77-86, 2016. ISBN: 9789633185599
6. **Mező, K., Mező, F.:** A kreativitás időbeli aspektusai - a felnőttképzésében résztvevők és a különleges bánásmódot igénylő tanulók szempontjából is.  
In: Innovatív módszerek a pedagógiai-pszichológiai gyakorlatban ukrán európai integrációjának tükrében. Szerk.: Berghauer-Olasz Emőke, Greba Ildikó, Hutterer Éva, Pally Katalin, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 294-300, 2016. ISBN: 9786177404025



7. **Mező, K.:** Élethosszig tartó kreatív tanulás.  
In: Üzenet a palackban : Fiatal kutatók gondolatai az egész életen át tartó tanulásról. Szerk.: Juhász Judit, Szegedi Eszter, Tempus, Budapest, 71-83, 2013. ISBN: 9786155319075
8. **Mező, K.:** A tehetségdiagnosztika koordinálása.  
In: A tehetségkoordinátorok kézikönyve. Szerk.: Mező Ferenc, K+F Stúdió Kft., Debrecen, 59-70, 2012. ISBN: 9789638948502
9. **Mező, K.:** Tehetségmodellek, tehetségdefiníciók.  
In: Tehetségkoordinátorok kézikönyve. Szerk.: Mező Ferenc, K+F Stúdió Kft., Debrecen, 9-22, 2012. ISBN: 9789638948502
10. **Mező, K.:** A kreativitásfejlesztés kiemelt szerepe.  
In: A tehetség felismerése és fejlesztése. Szerk.: Balogh László, Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék, Debrecen, 97-112, 2011.

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (2)

11. **Mező, K.:** Temporal Aspect of Creativity Testing.  
In: Interdisciplinary Research in Humanities. Ed.: Angyalosi Gergely, Münnich Ákos, Pusztai Gabriella, Constantine the Philosopher University in Nitra; Faculty of Central European Studies, Nitra, 441-456, 2013. ISBN: 9788055802848
12. **Mező, K.:** The role of creative learning in talent seeking.  
In: Veda pre vzedalnie - vzedalanie pre vedu = Tudomány az oktatásért - oktatás a tudományért. Szerk.: Hegedűs Orsolya, Psenáková Ildikó, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-Európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 247-251, 2011. ISBN: 9788080949730

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

13. **Mező, K.,** Mező, F., Szabóné Balogh, Á. M.: A tesztfelvétel időtartamának hatása a kreativitástesztek eredményeire.  
*Magy. pszichol. szle. "közlésre elfogadva", 2017. ISSN: 0025-0279.*
14. Mező, F., **Mező, K.:** Flynn-effektus - avagy: intelligensebbek az újabb és újabb generációk?  
*Tehetség. 24 (1), 4-5, 2016. ISSN: 1216-8084.*
15. Mező, F., **Mező, K.:** Originalitást mérő és becslő módszerek.  
*Tehetség. 24 (4), 15-19, 2016. ISSN: 1216-8084.*
16. **Mező, K.:** A pszichometriai kreativitás alakulása gimnazisták körében végzett négy év időtartamú longitudinális vizsgálatban.  
*Különleges bánásmód. 1, 41-53, 2015. EISSN: 2498-5368.*  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.1.41>





Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (2)

17. Mező, F., **Mező, K.**: A kreativitás és fejlesztése.  
*Magiszter (Csíkszereda)* 13, 6-20, 2015. ISSN: 1583-6436.
18. Mező, F., **Mező, K.**: Tehetségazonosítás.  
*Magiszter (Csíkszereda)*. 12 (3), 26-44, 2014. ISSN: 1583-6436.

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

19. **Mező, K.**, Mező, F.: The IPOO-model of creative learning and the students' information processing characteristics.  
*Psího. Obz. = Horiz. of Psych.* 23, 136-144, 2014. ISSN: 1318-1874.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

20. **Mező, K.**: A kreativitás szerepe az oktatásban.  
In: 5. Báthory-Brassai tanulmánykötet I-II : Kárpát-medencei versenyképesség. Szerk.: Rajnai Zoltán, Fregan Beatrix, Óbudai Egyetem, Budapest, 360-368, 2015. ISBN: 9786155460385
21. **Mező, K.**: Tanári vélemények a kreativitásról.  
In: A tudomány szolgálatában: PEME IX. Ph.D. Konferencia [elektronikus dokumentum]. Szerk.: Koncz István, Szova Ilona, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, Budapest, 120-129, 2014. ISBN: 9789638991535

### További közlemények

Magyar nyelvű könyvek (5)

22. Szerk. Mező, F., Ujhelyi, N., **Mező, K.**, Mándy, Z.: A világ interdiszciplináris megközelítésben.  
Debreceni Egyetem, Debrecen, 136 p., 2016. ISBN: 9789634739463
23. Szerk. Szilágyi, B., **Mező, K.**, Mező, F.: Az együttnevelés útjai. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 263 p., 2015. ISBN: 9789633184837
24. Szerk. **Mező, K.**: Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért. Bíbor Kiadó, Miskolc, 122 p., 2015. ISBN: 9786155536007
25. Mező, F., **Mező, K.**, Mező, L. D.: Tanulógép: tanulás módszertani javaslatok. Kocka Kör Tehettséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen, 84 p., 2009. ISBN: 9789638748867
26. Mező, F., **Mező, K.**: Kreatív és iskolába jár! : (2003). Tehetségvadász Stúdió :, Debrecen, 152 p., 2003. ISBN: 9632120981



Magyar nyelvű könyvrészletek (19)

27. Mező, F., **Mező, K.**: A családon belüli agresszió lehetséges szerepe a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség kialakulásában.  
In: Családi nevelés 2.. Szerk.: Vargáné Nagy Anikó, Didakt Kft., Debrecen, 67-78, 2017.  
ISBN: 9786155212543
28. Mező, F., **Mező, K.**: A szülők nevelési stílusa és hatásuk a gyermekek magatartására: a családból való kimenekülés pedagógiai okai.  
In: Családi nevelés 2.. Szerk.: Vargáné Nagy Anikó, Didakt Kft., Debrecen, 50-66, 2017.  
ISBN: 9786155212543
29. **Mező, K.**, Mező, F.: Fogyatékossgal élő gyermek a családban.  
In: Családi nevelés 2.. Szerk.: Vargáné Nagy Anikó, Didakt Kft., Debrecen, 79-90, 2017.  
ISBN: 9786155212543
30. **Mező, K.**: A különleges bánásmód megítélése Európában.  
In: Tanulmánykötet a 7. BBK előadásaiból. Szerk.: Rajnai Zoltán, Fregán Beatrix, Marosné Kuna Zsuzsanna, Óbudai Egyetem, Budapest, 37-42, 2016. ISBN: 9786155460975
31. Mező, F., **Mező, K.**: Tanulásvizsgálat és fejlesztés az IPOO modell alapján - a különleges bánásmódot igénylő tanulók és a felnőttképzésben résztvevők számára is.  
In: Innovatív módszerek a pedagógiai-pszichológiai gyakorlatban ukrán európai integrációjának tükrében. Szerk.: Berghauer-Olasz Emőke, Greba Ildikó, Hutterer Éva, Pallay Katalin, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 288-293, 2016. ISBN: 9786177404025
32. **Mező, K.**: A kiemelkedés útja: a cigány/roma tehetségek támogatása.  
In: Roma gyermekek nevelése és segítése. Szerk.: Pálfi Sándor, Didakt Kft., Debrecen, 139-160, 2015. ISBN: 9786155212345
33. Kelemen, L., **Mező, K.**, Mező, F., Szilágyi, B.: A korai fejlesztés szemlélete és hazai gyakorlata.  
In: Az együttnevelés útjai. Szerk.: Szilágyi Barnabás, Mező Katalin, Mező Ferenc, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 241-263, 2015. ISBN: 9789633184837
34. **Mező, K.**, Mező, F.: A tehetség, mint a különleges bánásmód speciális területe.  
In: Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért. Szerk.: Mező Katalin, Bíbor Kiadó, Miskolc, 75-85, 2015. ISBN: 9786155536007
35. **Mező, K.**, Mező, F., Kelemen, L., Szilágyi, B.: Az együttnevelés elmélete és gyakorlata.  
In: Az együttnevelés útjai. Szerk.: Szilágyi Barnabás, Mező Katalin, Mező Ferenc, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 7-22, 2015. ISBN: 9789633184837



36. Mező, F., **Mező, K.**: Gyógypedagógiai problémákra érzékenyítő játékok (nemcsak óvodapedagógusoknak).  
In: Játékkal a különleges bánásmódot igénylő gyermekekért. Szerk.: Mező Katalin, Bíbor Kiadó, Miskolc, 55-74, 2015. ISBN: 9786155536007
37. Mező, F., Szilágyi, B., **Mező, K.**, Kelemen, L.: Képességek fejleszthetősége a tanulásban akadályozottság aspektusából.  
In: Az együttnevelés útjai. Szerk.: Szilágyi Barnabás, Mező Katalin, Mező Ferenc, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 37-54, 2015. ISBN: 9789633184837
38. **Mező, K.**: A tanácsadás elmélete és gyakorlata a gyógypedagógiában.  
In: Fejlesztő pedagógiai és pszichológiai tanulmányok I.. Szerk.: Tánczos Judit, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 112-126, 2014. ISBN: 9789633184752
39. **Mező, K.**: A tehetséggondozás gyógypedagógiai aspektusai.  
In: Fejlesztő pedagógiai és pszichológiai tanulmányok I.. Szerk.: Tánczos Judit, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 137-154, 2014. ISBN: 9789633184752
40. Mező, F., **Mező, K.**: Tehetségpontok regisztrációja és akkreditációja.  
In: A Tehetségpontok és a Tehetségsegítő Tanácsok megalakítása. Szerk.: Sarka Ferenc, EBSZKI, Miskolc, 34-42, 2014. ISBN: 9789631208863
41. **Mező, K.**: Képességek (élménypedagógiai eszközökkel történő) megfigyelési lehetőségei.  
In: Képességfejlesztés - elmélet és példatár. Szerk.: Mező Ferenc, Mező Katalin, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 9-14, 2013. ISBN: 9789633183366
42. Inántsý-Pap, J., **Mező, K.**, Mező, F.: A kortárskapcsolatok mérési lehetőségeinek néhány jellegzetes aspektusa.  
In: Kortárskapcsolatok iskoláskorban. Szerk.: Inántsý-Pap Judit, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 21-31, 2012. ISBN: 9789633182925
43. **Mező, K.**: A felnőttkori tanulás sajátosságai az IPOO-modell tükrében.  
In: Pszichológiai Metszetek. Szerk.: Balogh László, Koncz István, Mező Ferenc, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, Budapest, 32-37, 2010. ISBN: 9789638843326
44. **Mező, K.**: Az emlékezet főbb jellemzői, vizsgálati és fejlesztési lehetőségei.  
In: Képességfejlesztés digitális tananyaggal. Szerk.: Ildikó Psenáková, Mező Ferenc, Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Debrecen, 101-106, 2010. ISBN: 9789638748898
45. Mező, F., **Mező, K.**: A tehetségdiagnosztika módszerei, eszközei.  
In: Tehetségdiagnosztika. Szerk.: Mező Ferenc, Kocka Kör & Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Debrecen ; Nitra, 61-104, 2008. ISBN: 9789638748829



Magyar nyelvű közlemények hazai folyóiratban (14)

46. Mező, F., Máth, J., Abari, K., **Mező, K.**: Fejlesztőprogramok egymintás longitudinális vizsgálatának matematikai statisztikai háttere.  
*Különleges bánásmód. 1*, 63-72, 2016. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/DOI 10.18458/KB.2016.1.63>
47. Móré, M., **Mező, K.**: Fogyatékosággal élők a tanulástól a munkavállalásig.  
*Különleges bánásmód. 1*, 17-26, 2016. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2016.1.17>
48. Mező, F., **Mező, K.**: Tehetség és társadalom.  
*Zempléni múzsa. 62 (2)*, 3-19, 2016. ISSN: 1585-7182.
49. Mező, F., Máth, J., Abari, K., **Mező, K.**: Vizsgálati és kontrollcsoportot egy adatfelvételi alkalom alapján összehasonlító hatásvizsgálatok matematikai statisztikai háttere.  
*Különleges bánásmód. 2*, 73-82, 2016. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2016.2.73>
50. Abari, K., **Mező, K.**, Mező, F., Máth, J.: A fejlesztőprogramok hatásvizsgálatát szolgáló adatbázisok szerkezete egy ingyenes statisztikai szoftverben: az R-ben.  
*Különleges bánásmód. 2*, 37-47, 2015. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.2.37>
51. **Mező, K.**: A játék hatása a kreativitás fejlődésére.  
*Óvodai nev. 68 (7)*, 26-27, 2015. ISSN: 0133-1477.
52. Mező, F., **Mező, K.**: A különleges bánásmód diagnosztikai és fejlesztési centrum kutatóműhely bemutatása.  
*Különleges bánásmód. 1 (1)*, 91-98, 2015. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.1.91>
53. Mező, F., Máth, J., Abari, K., **Mező, K.**: Fejlesztőprogramok egymintás, kritériumorientált hatásvizsgálatának matematikai statisztikai háttere.  
*Különleges bánásmód. 1 (3)*, 69-78, 2015. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.3.69>
54. Máth, J., Mező, F., Abari, K., **Mező, K.**: Fejlesztőprogramok hatásvizsgálatának matematikai statisztikai alapfogalmai.  
*Különleges bánásmód. 1 (1)*, 69-77, 2015. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.1.69>
55. Mező, F., Máth, J., Abari, K., **Mező, K.**: Fejlesztőprogramok önkontrollos hatásvizsgálatának matematikai statisztikai háttere.  
*Különleges bánásmód. 1 (4)*, 65-75, 2015. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.4.65>





56. **Mező, K.:** Fogyatékkal élő tehetségek.  
*Tehetség. 1*, 9-11, 2015. ISSN: 1216-8084.
57. **Mező, K., Mező, F.:** Sajátos nevelési igényű (SNI) gyermekek tehetségének egyéni mentorálása.  
*Tehetség. 2*, 3-5, 2015. ISSN: 1216-8084.
58. **Mező, K., Mező, F.:** Gondolatok a tehetségről avagy: szemelvények a Tehetség című újság 1993-2013 között megjelent lapjaiból.  
*Almanach.278-289*, 2014. ISSN: 1589-1712.
59. **Mező, F., Mező, K., Józsa, B.:** Egy országos iskolapszichológiai helyzetfelmérésre tett kísérlet tapasztalatai.  
*Alk. pszichol. 8 (2)*, 124-138, 2006. ISSN: 1419-872X.

Magyar nyelvű közlemények külföldi folyóiratban (1)

60. **Mező, K.:** Pályaorientáció, pályatanácsadás tehetségeselemeknek.  
*Magiszter (Csíkszereda)*. 13, 57-69, 2015. ISSN: 1583-6436.

Egyéb folyóiratközlemények (1)

61. **Mező, K.:** A "Deutsch mit Comics" című nyelvkönyv (recenzió).  
*Különleges bánásmód. 2*, 99-101, 2016. EISSN: 2498-5368.  
DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2016.2.99>

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

62. **Mező, K.:** Kreativitással az esélyegyenlőségért.  
In: Tanulmánykötet a 6. Báthory-Brassai nemzetközi konferencia előadásából. Szerk.: Rajnai Zoltán et al, Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 15-23, 2015. ISBN: 9786155460385
63. **Mező, K.:** A kreativitás szerepe az oktatásban.  
In: 5. Báthory-Brassai Konferencia tanulmánykötet : 2. rész : Tanulmányok, publikációk és előadások az 5. Báthory-Brassai Konferencia programjából. Szerk.: Rajnai Zoltán, Fregan Beatrix, Ozsváth Judit, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 376-384, 2014. ISBN: 9786155460388





Magyar nyelvű absztrakt kiadványok (1)

64. **Mező, K.:** Konferencia beszámoló az I. Különleges bánásmód nemzetközi konferenciáról.

*Különleges bánásmód 1* (1), 105-108, 2015. EISSN: 2498-5368.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18458/KB.2015.1.105>

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománytermetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.06.29.

